

Unitatea socială numită „*maisnie*”.

Precizări terminologice

Irina Stahl

Academia Română, Institutul de Sociologie

Abstract. *The present paper brings into the light the French word *maisnie*, currently used in the Social Sciences by researchers dedicated to the study of households units, especially from the South-East European area. In 1974, the French anthropologist Paul Henri Stahl was the first one to introduce this XIth Century. French word into the social sciences. His choice came as a response to a translation dilemma he found himself confronted with, while writing his studies regarding the South-East European social units: the inexistence in the currently French language of a word able to designate the „smallest social unit”, as he called the household. Instead of creating a new word (as in the case of the well known *zadruga*), he proposes one which had actually being used in the different regional French dialects in the Middle Ages – *maisnie*. This word used to designate a social unit very similar to the Romanian *gospodărie*, the Bulgarian *družina* or *kupčina*, the Serbo-Croatian *domaćinstvo*, the Albanian *shtëpi* or the Greek *mikokiato*. Starting by specifying the particular context in which this word made its entrance in the vocabulary of social sciences, the paper continues by focusing on the social reality hidden behind this complex notion. The last part deals with the utterance of a few conclusions, regarding possible approaches between the ancient French *maisnie* and the other similar social units from the South-Eastern Europe.*

Keywords: household, *maisnie*, social units, family, domestic group

Cuvinte-cheie: gospodărie, *maisnie*, unități sociale, familie, grup domestic

De mai bine de trei decenii, noțiunea de *maisnie* face parte din vocabularul științelor sociale, fiind folosită îndeosebi de cercetătorii interesați în studierea formelor de viață tradiționale din sud-estul Europei (Vezi, de pildă, Dimitrijeviæ, 1995, Mihăilescu, 1995, Mihăilescu și Nicolau, 2000, Șișeștean, 2005). Astfel că, readucerea sa în discuție astăzi poate, cel puțin pentru început, stârni nedumerire în rândul cunoscătorilor. Acesta este într-adevăr sentimentul ce m-a încercat acum nu multă vreme, când am fost interpellată în legătură cu oportunitatea folosirii conceptului francez

maisnie în desemnarea gospodăriei albaneze, *shtëpi*. Punerea sub semnul întrebării a acestui termen deja intrat în uz, trebuie să mărturisesc, m-a surprins, într-atât mi se părea de neocolit de către cei interesați de studiul „cele mai mici unități sociale”¹. Această întâmplare mi-a dat însă de gândit și m-a făcut să întrevăd necesitatea aducerii unor precizări cu privire la acest concept, poate prea puțin cunoscut, ceea ce îmi și propun să realizez în paginile ce urmează.

Pentru început voi arăta care au fost împrejurările în care a fost introdus în vocabularul științelor sociale, pentru ca, ulterior,

să mă opresc asupra realităților sociale ce se ascund în spatele acestei noțiuni complexe.

Termenul *maisnie* și-a făcut intrarea în științele sociale acum mai bine de treizeci și cinci de ani, datorită lui Paul Henri Stahl. Motivul ce l-a determinat pe antropologul francez de origine română să „readucă la viață” acest vechi cuvânt francez a constat într-o problemă de traducere. Negăsind în limba franceză contemporană un termen generic, capabil să desemneze conceptele similare de *gospodărie* (română), *družina*, *kupčina* (bulgară), *domaćinstvo* (sârbo-croată), *shtëpi* (albaneză), *mikokiato* (greacă), Paul Henri Stahl s-a văzut nevoit să recurgă la un arhaism, *maisnie*, de multă vreme dispărut din limbajul curent. Alegerea sa fost se pare făcută la sugestia lui Claude Lévi-Strauss², aflat pe atunci la conducerea Laboratorului de Antropologie Socială, al cărui membru Paul Henri Stahl devenise la scurt timp după sosirea sa în Franța, în 1970.

Alegerea conceptelor reprezintă o provocare pentru orice specialist obișnuit să se exprime în mai multe limbi. Acest lucru este cu atât mai mult valabil în cadrul științelor sociale, unde noțiunile sunt puternic ancorate în timp și spațiu, ceea ce face ca orice traducere să fie mai mult sau mai puțin aproximativă. În cazul nostru, dificultatea constă mai ales în complexitatea noțiunilor de desemnat, deoarece, așa cum sublinia Paul Henri Stahl, „de obicei, țăranii concep viața lor socială în întreaga sa complexitate, nu pe sectoare izolate”. Oamenii de știință păcătuiesc adeseori, considera el, prin „izolarea artificială a unui singur aspect, scos din cadrul unitar al vieții sociale”, ceea ce duce la trunchierea realității sociale. Tocmai din dorința de a veni în întâmpinarea subiecților săi de studiu și de a „adopta un punct de vedere apropiat de cel al țăranilor înșiși”, autorul a pornit în căutarea unui concept potrivit pentru a desemna „unitatea socială în ansamblul său, cuprinzând casa, grupul ei domestic, proprietățile acestuia” (Stahl, 1978, pp. 91-92).

Termenul *maisnie* (ortografiat pentru început *maisniée*) își face timid apariția în

articolul intitulat „Groupe domestique, maison, maisniée. Le cas roumain” (Stahl, 1974, pp. 401-413). Autorul oferă puține explicații în legătură cu alegerea făcută, menționând doar că este vorba de un cuvânt preluat din limba franceză veche, ce „corespunde exact realității acoperite de cuvântul [românesc] *gospodărie*” (Stahl, 1974, p. 401).

Noi precizări sunt aduse câțiva ani mai târziu, într-un alt articol, „La maisnie (*gospodăria*) du paysan roumain” (Stahl, 1978, pp. 91-158). Aici, cuvântul ce ne interesează își regăsește forma sa simplificată cel mai des utilizată (cu un singur „e” final), cât și sensul, acela de „grup domestic trăind în jurul aceiași vetre și aceiași străchini cu mâncare³, pe o proprietate deținută și exploatată în comun”. În timp ce *maison* desemnează locuința, iar *maisonnée* face referire la grupul domestic ce o ocupă, *maisnie* le reunește pe amândouă, desemnând „unitatea socială în ansamblul său” (Stahl, 1978, p. 92). Indicând realități sociale apropiate și aflate în strânsă legătură, aceste trei cuvinte se înrudesc⁴, afirmă Paul Henri Stahl, ceea ce face ca uneori unul să fie utilizat pentru a le indica pe celelalte (1978, pp. 92-93).

Înainte însă de a-l defini, autorul se grăbește să menționeze faptul că respectivul concept „corespunde semnificației pe care țăranii din zona balcanică o dau unității lor sociale cele mai mici” (Stahl, 1978, p. 92). Nu este deci vorba de o traducere fidelă a cuvântului românesc *gospodărie*, ci de un concept menit să acopere principalele aspecte implicate în toate conceptele balcanice amintite mai sus. În limba engleză, echivalentul său este *household*, iar în germană, *haushalt*. De altfel, în textele publicate în limba română, autorul utilizează de aceeași manieră cuvântul românesc *gospodărie* atunci când se referă la celelalte unități sociale similare din regiune. Iar pentru a câștiga în precizie și a înlătura orice nelămurire, Paul Henri Stahl însoțește întotdeauna conceptele-cheie utilizate de cuvintele de origine ce le desemnează, scrise în limba populațiilor studiate.

Paul Henri Stahl nu va mai reveni asupra alegerii sale sau asupra definiției termenului *maisnie*. Pentru el, cuvântul devine un sim-

plu instrument de lucru menit să exprime în limba franceză realitățile sociale din sud-estul Europei. Cum însă, în prezent, puțini sunt cei care mai cunosc sensul original al acestui vechi cuvânt francez, în paginile ce urmează îmi propun să aduc o serie de precizări, fără a avea pretenția de a realiza un studiu aprofundat asupra noțiunii de *maisnie*, aceasta presupunând, printre altele, cunoștințe avansate în lingvistica, istoria și legislația Evului Mediu francez.

Găsirea de informații referitoare la *maisnie* s-a dovedit, de la bun început, a fi o sarcină dificilă. De origine populară⁵, acest cuvânt cunoaște zeci de grafii diferite, în funcție de regiune, provincie sau autorul ce îl întrebuințează, ceea ce nu înlesnește deloc cercetările. Eu însămi l-am întâlnit sub peste treizeci de grafii diferite⁶, dintre care *maisnie* și *mesnie* par totuși a fi cele mai răspândite.

După părerea celor mai mulți dintre autori, cuvântul provine din *mansionata* (latină vulgară), la rândul său provenit din *mansio* (latină literară), însemnând casă, locuință. Problema etimologiei sale este însă departe de a fi clarificată. Încercând să stabilească originea cuvântului englezesc *meiny*, *menial* (echivalentul francezului *maisnie*), pe care îl traduce prin „family, household, company or servants”⁷, Hensleigh Wedgwood afirmă că acesta este „one of the most puzzling words to the etymologist” (1862, pp. 399-401)⁸; aceasta din cauza contaminării cu mai multe cuvinte latinești înrudite, precum *mansus* (ce a dat în franceză *manse*⁹) și *manentes* (ce a dat în franceză *manant*¹⁰). Aceștia le-am mai putea adăuga și cuvântul *mansonil* (ce a dat în franceză *mênil*, *mesnil* sau *maisnil*¹¹).

Cuvântul *maisnie* este pentru prima dată atestat documentar (sub forma *maisnede*) într-un text datând din preajma anului 1050 (*Trésor...*, 1985, 11: 630). Cu trecerea timpului, va căpăta însă un sens peiorativ, pentru ca în final să iasă din uz, în secolul al XVII-lea.

În ceea ce privește sensurile ce îi sunt atribuite, informațiile oferite de dicționarele de limbă franceză veche sunt mai degrabă vagi, imprecise, iar uneori confuze. Cel mai adesea autorii se rezumă la a menționa drept

sinonime cuvintele „familie”, „casă” și/sau „menaj”, fără alte precizări, iar aceasta în condițiile în care toate cele trei sinonime sunt noțiuni complexe, dispunând de multiple sensuri și accepțiuni și cărora în aceleași lucrări le sunt consacrate spații ample.

Cu toate acestea, putem, totuși, distinge un prim sens al cuvântului *maisnie*, acela de grup domestic sau ansamblu de persoane care „stau în aceeași casă” (Larousse, 1873, p. 1445), „locuiesc aceeași casă”¹², „trăiesc sub același acoperiș”¹³ sau pe care „același câine îi păzește noaptea” (Funck-Brentano, 1912, p. 13). Este „marea familie”¹⁴ (Gremais, Keane, 1992, p. 394; Burguy, 1856, p. 236) sau „familia mărită”¹⁵ (Funck-Brentano, 1912, p. 12), care, în afara persoanelor înrudite cu stăpânul casei, îi mai poate include și pe servitorii, prietenii sau apropiații acestuia: „soția, copiii, servitorii și slugile unui cap de familie și chiar toți cei care fac parte din suita sa” (Furetière, 1701, f.p.).

Toate aceste persoane au două lucruri în comun: în primul rând, casa, locuința ce îi adăpostește, iar în al doilea rând, autoritatea stăpânului locului în jurul căruia se adună cu toții. *Maisnie* se dovedește astfel a fi mai mult decât un simplu grup de persoane, ea se constituie într-o unitate socială complexă, ce include atât oamenii, cât și spațiul pe care aceștia îl locuiesc. În opinia lui Frédéric Godefroy, ea reprezintă în același timp „menajul, [cât și] casa ce adăpostește menajul” ([1888] (1965), pp. 294-296), cele două ajungând, astfel, să se confunde. Ea este un „ansamblu material și moral format din familie și servitori, sau anturajul ordinar al unui stăpân”, după cum o numește Anne Lombard-Jourdan (2005, p. 251). După Franz Funck-Brentano, ea include „familia, rudele reunite în jurul șefului ramurii principale, servitorii, toți cei care trăiesc în jurul, pentru și prin intermediul «casei»” (1926, p. 7).

Cuvântul pare să fi cunoscut o largă răspândire în Evul Mediu. Îl regăsim în vechi expresii (precum „de trop grand’maisnie”¹⁶ sau „viande de maisnie”¹⁷) sau proverbe (se spune „tel seigneur, telle mesnie”¹⁸, ca și cum s-ar spune „așa tată, așa fiu”), în cântece de vitejie, în contracte și în texte de

legi. „Dieux gart le roi et sa lignée – se afirmă în Miracolele de la Notre-Dame – Fame et enfants, frères, megnée”¹⁹ (Funck-Brentano, 1912, pp. 11, 14).

Pentru a înțelege mai bine sensul original al cuvântului, să ne întoarcem pentru câteva clipe înapoi în timp, în preajma secolelor al IX-lea – al X-lea, într-o epocă în care teritoriul Franței, devastat de invazii succesive, căzuse pradă insecurității. În aceste condiții deosebit de dificile, în care statul și toate structurile sale încetaseră să mai existe, populația se vede nevoită să se replieze asupra ei însăși. Puși în situația de a se descurca prin forțe proprii, locuitorii își întăresc și fortifică locuințele și se alătură unii altora, în scopul supraviețuirii. „Familia ia locul statului”, afirmă istoricul Jacques Flach (1893, p. 429). Viața socială se desfășoară în jurul căminului și se organizează sub autoritatea tatălui sau a stăpânului. Acesta „ordonă grupului de oameni strâns în jurul său și care îi poartă numele, organizează apărarea comună, repartizează sarcinile în funcție de capacitățile și condiția fiecăruia: el «domnește» – cuvântul figurează în texte – în calitate de stăpân absolut” (Funck-Brentano, 1912, p. 10).

În timp, grupul de persoane înrudite ce alcătuiau *la maisnie*, se lărgește. „Rudele strânse în jurul șefului lor formează nucleul unei înfrățiri largite”²⁰ (Flach, 1893, p. 455). La început i se alătură „fiii și apropiații celor mai fideli vasali sau aliați” (Flach, 1893, p. 456); ulterior sunt primiți în sânul ei și străinii²¹ (Funck-Brentano, 1912, p. 14). Cu toții vor adopta moravurile și obiceiurile grupului, ce continuă să aibă un caracter familial, înrudit, într-o asemenea măsură încât cuvintele *maisnie*, *parenté* și *lignage* vor ajunge într-un final să se confunde (Funck-Brentano, 1912, p. 15). În centrul tuturor se află stăpânul, „ale cărui însemne cu toții le poartă, al cărui stindard cu toții îl fixează cu piroane de aramă în vârful lăncilor lor de lemn lăcuit, al cărui țipăt de luptă cu toții îl răcnesc, al cărui nume cu toții îl poartă: toți împreună formează *la maisnie* cutare” (Funck-Brentano, 1912, p. 15)²². Membrii unei

maisnie sunt uniți între ei de sentimente puternice: îi leagă o afecțiune reciprocă profundă și plină de devotament, precum și sentimentul că aparțin aceleiași *maisnie*, ca unei aceleiași familii (Funck-Brentano, 1912, p. 19). Stăpânul este judecătorul suprem; el își hrănește supușii, le dă haine, îi instruește în mânăuirea armelor, le dă bani și cai, arme cavaleresti, iar uneori le dă în stăpânire pământuri. La rândul lor, membrii unei *maisnie* își vor apăra și urma stăpânul în luptele împotriva dușmanilor; ei formează suita și armata sa. Numărul acestor însoțitori²³ se ridică la început la patruzeci, o sută, trei sute de cavaleri, pentru ca apoi să ajungă, odată cu angajarea de mercenari²⁴, la 20.000 de oameni de arme, cum a fost se pare cazul pentru Guillaume d’Orange (Funck-Brentano, 1912, pp. 16-17). *La maisnie* ajunge să se mărească într-atât, încât se îndepărtează de sensul său de origine. Membri săi nu mai locuiesc neapărat împreună; cei care locuiesc în continuare sub același acoperiș cu stăpânul, formează de acum înainte, *la maisnie privée* a acestuia (Funck-Brentano, 1912, p. 17). În interiorul său iau naștere diferite clase și categorii de persoane, în funcție de rapoartele mai mult sau mai puțin apropiate pe care acestea le dețin cu conducătorul sau stăpânul lor (Flach, 1893, p. 464).

De-a lungul timpului, *la maisnie* evoluează. Odată cu îmbunătățirea condițiilor de trai și cu dispariția climatului de insecuritate în care și-a făcut apariția, se modifică și sensul cuvântului. Încetul cu încetul el se restrânge, pierzându-și substanța. Cuvântul ajunge să desemneze „alaiul, suita și compania unui stăpân, oamenii săi de arme, trupele sale” și prin extensie, „o companie” în general (Godefroy, [1888] (1965), p. 295). În secolul al XVII-lea, termenul mai era încă utilizat în limbajul curent pentru a-i desemna pe servitori (Godefroy, [1888] 1965, p. 296). El va dispărea însă la scurt timp, lăsând locul unui nou cuvânt, *maisonnée*, care nu preia însă decât o parte din semnificația sa originală. Adesea întrebuițat de istorici, *maisonnée* desemnează „persoanele dintr-o familie care locuiesc în aceeași casă/în același

cămin” (Larousse, 1873, p. 969; Littré, 1982, p. 3.656). Grupul uman desemnat cu prinde mai multe persoane înrudite, care locuiesc împreună, precum și servitorii lor (cuvântul „familie” este folosit aici într-un sens larg). S-a pierdut orice referință la solidaritatea și spiritul de unitate ce îi animau pe membrii vechii *maisnie*, precum și osmoza existentă între locuitori și locul locuit. Sociologul Henri Mendras remarcă faptul că *maisonnée* „îi desemnează pe oamenii care locuiesc împreună, fără a avea neapărat și o activitate economică comună” (1979, p. 58).

Înainte de a încheia, să revenim asupra sinonimelor propuse pentru cuvântul *maisnie*, trecând peste cele ce au fost deja, succint, amintite.

Conceptul de *familie*, adesea menționat în dicționare și folosit cu insistență de specialiști, este categoric respins de Paul Henri Stahl, din mai multe motive. În primul rând, acest concept presupune existența unui grup de persoane înrudite care locuiesc sau nu împreună. În plus, limitele sale sunt vagi și imprecise, incluzând când doar un cuplu, când toate persoanele înrudite cu cineva. Dar mai presus de orice, el se referă numai la grupul uman, ignorând alte aspecte definitorii pentru o gospodărie. În locul său, Paul Henri Stahl propune conceptul mai explicit de *grup domestic*, ce lasă să se subînțeleagă viața comună a grupului, munca în comun, proprietatea comună asupra bunurilor, sărbătorile și tradițiile comune, fără ca în același timp să excludă o eventuală înrudire între membrii săi. Henri Mendras împărtășește această opinie, utilizând conceptul de *grup domestic* pentru a vorbi de „familia țărănească”, deși consideră la fel de potriviți și vechii termenii *feu* (foc) sau, mai bine, *maisnie*, propus de Paul Henri Stahl (1979, p. 58).

În principiu, am putea aduce aceleași reproșuri și conceptului de *menaj*. Și el este vag și imprecis, desemnând când un cuplu (legitim sau nu), când un cuplu împreună cu copiii săi, când chiar toate persoanele (înrudite sau nu) care locuiesc împreună. El face trimitere la treburile casnice sau la aspectele

legate de gestionarea resurselor. Henri Mendras este de părere că evocă mai degrabă celula conjugală modernă, consumul și activitățile casnice sau menajere (1979, p. 58).

Famille și mai ales *ménage* sunt cuvinte apărute în limba franceză după *maisnie* – secolele al XIII-lea și al XIV-lea, pentru primul și sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, pentru al doilea, regăsit la început sub forma *mesnage*, prin contaminare cu *maisnie*. Pentru limbile vehiculate în sud-estul Europei, ambele cuvinte sunt neologisme de dată relativ recentă (secolul al XIX-lea), lungă vreme necunoscute locuitorilor acestei regiuni, în marea lor majoritate țărani neștiutori de carte.

În vocabularul țăranilor și, în general, al oamenilor din trecut, există două categorii de noțiuni pentru a desemna „cea mai mică unitate socială”, subliniază Paul Henri Stahl (2000, p. 192). Una cuprinde cuvinte cu un sens clar, cuprinzând toate aspectele implicate, cum este cazul termenului *maisnie* (*gospodărie, domaèinstvo, mikokiato, household, haushalt*); cealaltă cuprinde cuvinte cu semnificații multiple, cum este cazul pentru *maison* (rom. *casă*, bulg. *kâsta*, srb. *kuâa*, alban. *shtëpi*, engl. *house*, germ. *haus*), *feu* (rom. *foc*), *fumée* (rom. *fum*) sau *foyer* (rom. *vatră*, alban. *vătër*).

Concluzii

Între unitatea socială numită *maisnie* și celelalte unități sociale similare din sud-estul Europei pot fi identificate o serie de aspecte comune.

În primul rând, contextul istoric tulbure în care, în opinia istoricilor, a luat naștere iar ulterior s-a dezvoltat *la maisnie*, amintește de cel pe care l-a cunoscut, de-a lungul întregii sale istorii, sud-estul Europei. Măturată în repetate rânduri de mari valuri migratorii, confruntată apoi cu cucerirea otomană, dar și cu neîncetate lupte locale între diverse formațiuni tribale, regiunea a avut parte de o istorie zbuciumată, plină de conflicte permanente, ajungând până în zilele noastre (vezi cărțile de sinteză ale Sivignon, 2009 și

Castellan, 1999). În acest climat de incertitudine și nesiguranță permanentă și tocmai datorită acestuia, „cea mai mică unitate socială” a supraviețuit aici mai mult decât oriunde altundeva în Europa, putând încă fi întâlnită în unele regiuni, ca de pildă în Kosovo (vezi studiul întocmit de regretatul sociolog albanez Gerji Rrapi, 2003). Unul dintre semnele vizibile ale stării de insecuritate îl reprezintă locuințele fortificate. Cele întâlnite la populațiile din sud-estul Europei (la albanezi, greci, slavii de sud; chiar și la români, dar mai târziu, în număr mai mic și mai ales în rândul claselor înstărite) poartă numele de *kula*. La sfârșitul secolului al XIX-lea acestea încă se mai construiau (vezi lucrarea bogat ilustrată a arhitectului Doli, 2009, precum și cea a lui Deroko, 1974).

În al doilea rând, grupul domestic se organizează în jurul unui șef care deține rolul central, atât în *maisnie*, cât și în toate celelalte unități sociale similare. În majoritatea cazurilor este vorba de un bărbat, ales în funcție de poziția sa socială, de vârstă și de calitățile prin care s-a remarcat. El este cel care ia toate hotărârile referitoare la grup (distribuie sarcinile și resursele, decide intrarea într-un conflict etc.). Toți membrii grupului, ca de altfel întreaga unitate socială, îi poartă numele și îi datorează supunere.

Nu în ultimul rând trebuie remarcat faptul că membrii unităților sociale avute în discuție sunt legați unii de ceilalți printr-o puternică solidaritate (economică, morală), ceea ce conferă coeziune grupului, dar în același timp generează și o responsabilitate colectivă (Stahl, 1978, 156). În vechile texte franceze se vorbește despre „maignies de homes” (1282) sau „mesnies de hommes” (1296)²⁵ ca și cum ar fi vorba de persoane individuale, de robi. Ele sunt bunuri, ce pot fi cumpărate, vândute, primite sau oferite în dar: „Item a Vohec et a la Vau vint et deus maignees de homes o les hers et leurs biens au pris de vint et deus livres de rente” (1310)²⁶, „huit maignies de homes liquel sont de franc aleuf” (1312)²⁷, „tient quinze maignies d’omes de moi, les queles quinze maignies je tien dou conte de Borgoigne” (1315)²⁸, „mai-

sons, mex, granges, forteresses, colombiers, molin, maignies de homes et de femmes” (1469, act de vânzare)²⁹ (Godefroy, [1888] (1965), p. 294). Aceste texte amintesc de situația țăranilor români, ale căror relații cu restul societății erau raportate la gospodăria din care făceau parte. Corvezile și dările se stabileau pe gospodărie, nu pe persoane individuale. Mai mult chiar, atunci când capul unei gospodării aflată în dificultate se înrobea, toți membrii respectivei gospodării (cei în viață, dar și cei ce urmau a se naște) își pierdeau libertatea odată cu el. Situația inversă este și ea întâlnită, atunci când capul gospodăriei își răscumpăra libertatea, toți membrii gospodăriei sale redeveneau liberi odată cu el (Stahl, 1978, pp. 156-158).

Solidaritatea și responsabilitatea colectivă există atât la nivelul celei mai mici unități sociale, gospodăria, cât și la nivelul celorlalte unități, mai largi. Cel mai bun exemplu în acest sens îl reprezintă *vendetta*. Întâlnită și în Evul Mediu francez, unde poartă numele de *faide* (Flach, 1893, pp. 447-454; Bloch, [1939] 1968, pp. 186-192), această formă de război colectivă a persistat până astăzi, putând încă fi întâlnită în vechile regiuni tribale din Muntenegru, Albania și Kosovo (alban. *gjakmarrja*) (Boehm, 1984, Resta, 2002).

În afara acestor aspecte comune majore, mai pot fi semnalate unele aspecte de natură secundară, ușor diferite în cazul unității sociale franceze. Este de pildă cazul persoanelor care intră în componența acesteia. După cum am văzut, din *maisnie* ajung să facă parte și persoane străine grupului întemeiat pe relații de rudenie, cum ar fi servitorii și robii. Pentru populațiile de țărani săraci din sud-estul Europei, prezența acestora este însă un fapt rar. Îi întâlnim mai degrabă în orașe, sau în cazul țăranilor îmbogățiți. Prezența mercenarilor, chiar și în societățile tribale zguduite de neîncetate conflicte, nu este semnalată în regiune.

Sper ca prin această scurtă prezentare să fi reușit să clarific o serie de aspecte referitoare la noțiunea de *maisnie*. Totodată,

mi-aș dori să fi reușit să ridic noi întrebări, legate de posibile comparații între gospodăria evului mediu francez, *la maisnie*, și celelalte unități sociale similare din sud-estul sau restul Europei. O problemă importantă ce rămâne de clarificat este cea legată de munca și proprietatea comună. Investigații suplimentare ar fi necesare în acest scop care, printre altele, să aprofundeze și raporturilor complexe existente între *maisnie* și *manse*. Poate cei interesați vor găsi noi răspunsuri la această incitantă problemă de istorie socială.

Note

1. Expresia îi aparține lui Paul Henri Stahl.
2. Însuși Paul Henri Stahl a relatat acest fapt unuia dintre colaboratorii săi apropiați, Gheorghe Șișeștean, în prezent profesor la Universitatea din Oradea, care a avut amabilitatea să îmi furnizeze informația.
3. Este vorba de o expresie din franceză: „*autour du même feu et du même pot*”.
4. Toate provin, de fapt, din latinul *mansio*, locuință.
5. Trebuie remarcat faptul că Paul Henri Stahl a ales un cuvânt ce a făcut efectiv parte din limbajul oamenilor de altădată. Exemplul contrar, al conceptului inventat *zadrouga*, este bine cunoscut în literatura de specialitate.
6. *Maisni(é)e, mesni(é)e, meignie, mé(g)nie, me(s)gnie, mei(s)nie, mes(g)née, maingnie, maisnée, mai(s)gnée, mesne* etc.
7. „familie, gospodărie, companie sau servitori”.
8. „unul dintre cele mai încurcate cuvinte pentru un etimolog”; vezi și Müller, 1867, II, pp. 82-83.
9. Termen utilizat încă de la începutul secolului al VII-lea în texte latine, pentru a desemna, în sensul cel mai strict, „parcela locuită din interiorul satului, locul pe care este situat căminul”, iar prin extensie, „ansamblul exploatării al cărei punct central este locuința” (Duby, [1962] 1977, I, pp. 94-101).
10. Locuitor, persoană care posedă o locuință (Larousse, 1873, X, p. 1.043).
11. Casă, locuință însoțită de un ogor (în Normandia, Picardia și Flandra franceză) și,

- extensie, cătun sau sat. Cuvânt din limba franceză veche, ieșit din uz încă din secolul al XVI-lea, dar care a supraviețuit în unele nume proprii de persoane, precum Dumai(s)nil, Dume(s)nil, Dumeignil, sau de localități, Le Ménil, Le Mesnil (Morel, 1991, p. 358; Godefroy, 1888, p. 296).
12. Text din 1344 semnalat de Edmonde Papin pentru *mesnie* (*Dictionnaire...*, 2009, punctul A).
 13. Text din 1340 semnalat de Noël Musso pentru *maisnie* (*Dictionnaire...*, 2009, punctul A).
 14. „Grande famille”.
 15. „Familie agrandie”.
 16. De familie foarte bună.
 17. Rasol, fiertură de carne.
 18. Așa stăpân, așa gospodărie.
 19. Dumnezeu să îl aibe în paza sa pe rege și tot neamul său/Femei și copiii, frați, *megnée*.
 20. „Les parents groupés autour de leur chef forment le noyau d’un compagnonnage étendu”.
 21. „Les estranges”.
 22. Un citat aproape identic poate fi regăsit la Flach, 1893, p. 459.
 23. „Compagnons”.
 24. „Soudoyers”.
 25. Gospodării de bărbați sau de oameni. Ca și în cazul textelor românești, femeile nu sunt menționate, dar prezența lor este subînțeleasă.
 26. În traducere aproximativă: „Acesta veni la Vohec și la Vau și luă două gospodării de oameni împreună cu urmașii și bunurile lor, la prețul de douăzeci și două de livre de rentă”.
 27. „opt gospodării de oameni pe care le dețin prin privilegiu”.
 28. „primește cincisprezece gospodării de oameni de la mină, pe care cincisprezece gospodării le dețin de la contele de Borgoigne”.
 29. „Case, ferme, grajduri, fortărețe, porumbare, mori, gospodării de bărbați și femei”.

Bibliografie

- Bloch, Marc [1939] (1968). *La société féodale*. Paris: Albin Michel.
- Boehm, Christopher. (1984). *Blood Revenge. The anthropology of feuding in Montenegro and other tribal societies*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Brachet, Auguste. (s.d.) *Dictionnaire étymologique de la langue française (ed. a IX-a)*. Paris: J. Hetzel et Cie.
- Burguy, G.F. (1856). *Grammaire de la langue d’oïl, ou grammaire des dialectes français*

- aux XIIIe et XIIIe siècles*, vol. III (*Glossaire étymologique*). Berlin: F. Schneider et Comp., pp. 235-236.
- Castellan, Georges (1999). *Histoire des Balkans, XIVe-XXe siècles*. Paris: Fayard.
- Deroko, Aleksandar *Folklorna arhitektura u jugoslaviji* (L'architecture folklorique en Yougoslavie), Univerzitet u Beogradu, Beogradu: Nauka knjiga, 1974 (résumé en français).
- Dictionnaire de l'Académie Française* (ed. a IX-a) (2000). vol. 2. Paris: Libr. Arthème Fayard, Imprimerie Nationale.
- Dictionnaire du Moyen Français (1330-1500)* (2009). Analyse et traitement informatique de la langue française, CNRS&Nancy Université, <http://www.atilf.fr/dmf>.
- Dimitrijević, Dejan (1995). La fête du Saint Patron de la maisnie (slava), chez les Roumains de Homolje (nord-est de la Serbie), *Zeitschrift für Balkanologie*, Wiesbaden, vol. 31, no. 2.
- Doli, Flamur (2009). *Arkitektura vernakulare e Kosovës*, Prishtinë: Association for the Preservation of Architectonic Heritage – SHRTA.
- Duby, Georges. [1962] (1977). *L'économie rurale et la vie des campagnes dans l'Occident médiéval* (France, Angleterre, Empire, IXe-XVe siècles), vol. I-II. Paris: Flammarion.
- Flach, Jacques. (1893). *Les origines de l'ancienne France*, vol. II (Xe et XIe siècles. Les origines communales. La féodalité et la chevalerie). Paris: L. Larose & Forcel Eds. Funck-Brentano, Frantz. (1912). *L'ancienne France. Le roi*. Paris: Librairie Hachette et Cie.
- Funck-Brentano, Frantz. (1926). *L'ancien régime*. Paris: Flammarion.
- Furetière, Antoine. (1701). *Dictionnaire universel...*, vol. II, s. p., IIe éd. revue, corrigée et augmentée par Basnage de Bauval. Haga și Rotterdam: A. et R. Leers,
- Godefroy, Frédéric. [1888] (1965). *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IXe au XVIe siècle...* Paris: Wieweg et Bouillon (1965. Vaduz: Kraus Reprint Ltd.), vol. 5, pp. 294-296.
- Grand Larousse de la langue française*. vol. III-IV (1973, 1974). Paris: Librairie Larousse.
- Greimas, Algirdas Julien, Keane, Teresa Mary (1992). *Dictionnaire du moyen français. La Renaissance*. Paris: Larousse, pp. 394, 412.
- Hatzfeld, Adolphe; Darmesteter, Arsène; Thomas, Antoine (1924). *Dictionnaire général de la langue française, du commencement du XVIIe siècle jusqu'à nos jours*, vol. 2. Paris: Libr. Ch. Delagrave.
- Lacombe, François (1766). *Dictionnaire du vieux langage français...* Paris: Panckoucke Libr., p. 322.
- Larousse, Pierre (1873). *Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle*, vol. X. Paris: Administration du Grand dictionnaire universel.
- Littré, Emile (1874). *Dictionnaire de la langue française*, vol. III. Paris: Librairie Hachette et Cie, p. 511.
- Littré, Paul-Emile (1982-1983). *Dictionnaire de la langue française*, vol. 2-3. Chicago: Encyclopaedia Britannica Inc.
- Lombard-Jourdan, Anne (2005). *Aux origines de carnaval: un dieu galois ancêtre des rois de France*. Paris: O. Jacob.
- Mémoires de l'Académie impériale des sciences, arts et belles-lettres de Dijon. Années 1868-1869*. (1869). Dijon: Impr. J-E.Rabutot, p. 219.
- Mendras, Henri (1979). *Sociétés paysannes. Elements pour une théorie de la paysannerie*. Paris: Armand Colin.
- Mihăilescu, Vintilă (2000). „La maisnie diffuse, du communisme au capitalisme: questions et hypothèses”. *Balkanologie*, Paris, vol. IV, no. 2, pp. 73-90.
- Mihăilescu, Vintilă și Nicolau, Viorica (1995). „Du village à la ville et retour. La maisnie mixte diffuse en Roumanie”, *Bulletin of the Ethnographical Institute*, Belgrad, vol. XLIV.
- Morlet, Marie-Thérèse (1991). *Dictionnaire étymologique des noms de famille*. Paris: Perrin.
- Müller, Eduard (1867). *Etymologisches Woerterbuch der englischen sprache*, vol. II. Coethen: Paul Schettler, pp. 82-83.
- Noël, Fr., Carpentier, M.L.J. (1839). *Dictionnaire étymologique, critique, historique, anecdotique et littéraire*. Paris: Libr. Le Normant, pp. 279-280.
- Picoche, Jacqueline (1983). *Dictionnaire étymologique du français*. Paris: Dictionnaires Le Robert, pp. 409.
- Resta, Patrizia (2002). *Pensare il sangue. La vendetta nella cultura albanesa*. Roma: Meltemi.
- Rey, Alain (1992). *Dictionnaire historique de la langue française*, vol. 2. Paris-Montréal: Dictionnaires Le Robert-Dicorobert, pp. 1.170-1.171, 1.220-1.221.

- Rey, Alain (2001). *Le Grand Robert de la Langue Française*, vol. 3-4. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Robert, Paul (1985) *Le Grand Robert de la Langue Française. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, (ed. a II-a), vol. VI. Paris: Le Robert.
- Roquefort, Jean-Baptiste Bonaventure de (1808). *Glossaire de la langue romane*, vol. II. Paris: B. Warée oncle, pp. 119-120.
- Rrapi, Gjergji (2003). *Die albanische Großfamilie im Kosovo*. Viena-Köln-Weimar: Böhlau Verlag.
- Sainte-Palaye, Jean-Baptiste de la Curne de (1880). *Dictionnaire historique de l'ancien langage français...* vol. 7, Niort: L. Favre, pp. 232-233.
- Sivignon, Michel (2009). *Les Balkans. Une géopolitique de la violence*. Paris: Belin.
- Stahl, Paul Henri (1974). „Groupe domestique, maison, maisniée. Le cas roumain”. *In memoriam António Jorge Dias*, vol. II. Lisboa: Instituto de alta Cultura Junta de Investigações Científicas do Ultramar, pp. 401-413.
- Stahl, Paul Henri (1978). „La maisnie (*gospodărie*) du paysan roumain”. *Buletinul Bibliotecii Române*. Freiburg: Institutul Român de Cercetări, vol. VI(X), 91-158.
- Stahl, Paul Henri (1986). *Household, village and village confederation in southeastern Europe*. New York: Columbia University Press.
- Stahl, Paul Henri (2000). *Triburi și sate din sud-estul Europei*. București: Paideia.
- Șișeștean, Gheorghe (2005). *Formes de vie paysanne dans le Nord-Ouest de la Transylvanie*. București: Editura Mica Valahie.
- Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960)* (1980, 1985). Paris: Editions du CNRS, vol. 8; Paris: Gallimard, vol. 11.
- Van Daele, Hilaire (1901). *Petit Dictionnaire de l'Ancien Français*. Paris: Libr. Garnier Frères, pp. 276, 294.
- Wedgwood, Hensleigh (1862). *A dictionary of english etymology*, vol. II, Londra: Trübner & Co, pp. 399-401.

Primit la redacție: iulie, 2010